

STRUČNÁ HISTORIE STÁTŮ

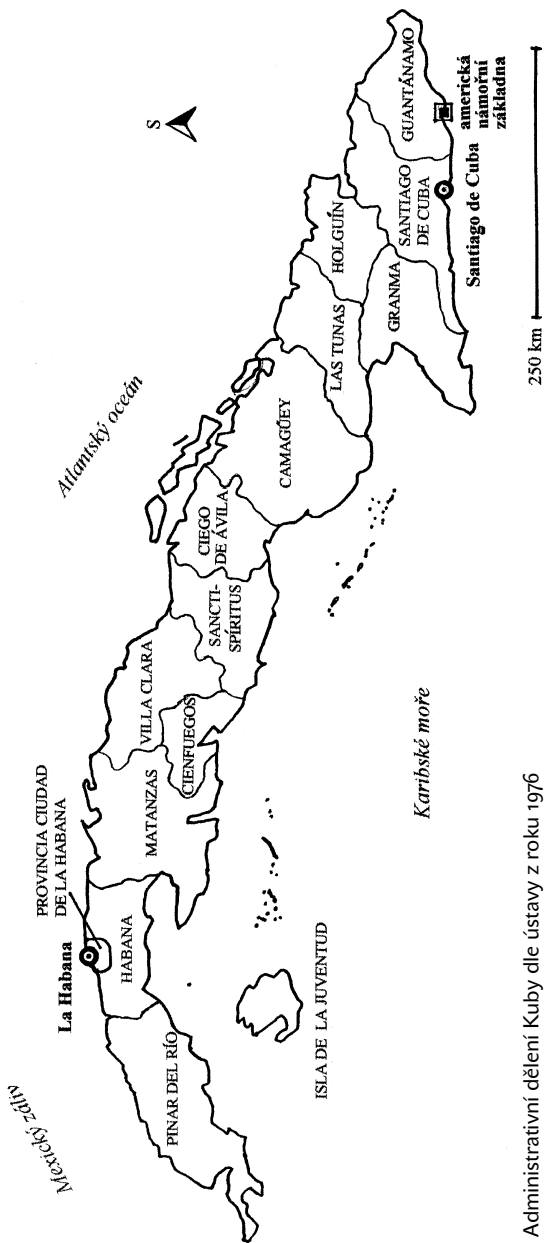
KUBA

Josef Opatrný

Administrativní dělení Kuby dle ústavy z roku 1976

S T R U Č N Á   H I S T O R I E   S T Á T Ů

Kuba

JOSEF OPATRNÝ

NAKLADATELSTVÍ LIBRI, PRAHA 2002

© Prof. PhDr. Josef Opatrný, CSc., 2002

© Libri, 2002

ISBN 80-7277-089-6

Obsah

Předkolumbovské kultury a první Evropané	6
První zemědělci	8
Příchod Španělů	10
Conquista a kolonizace	13
Velázquezovo tažení	14
Koloniální společnost	18
Tabák, cukr a káva	22
Správní reformy na Kubě	24
Sedmiletá válka	26
Cukřenka Evropy	29
„Jsme Španělé!“ – kreolský reformismus	34
Vzestup Kuby	36
Anexionismus a <i>cubanidad</i> José Antonia Saca	39
Vytváření kubánské identity	42
„Třicetiletá válka“	44
Republika ve zbrani	46
Mezičas bojů za nezávislost	49
Fenomén Martí	53
Krise vrcholí	55
Plattův dodatek a republika omezené suverenity	57
Závislá svobodná Kuba	59
Stín ze severu	61
Nástup diktatury	65
Batistův režim a vítězství „vousáčů“	70
Hnutí 26. července	71
Castrova Kuba	73
Neúspěšná invaze	74
Kubánská krize	75
Ve službách impéria	78
Export revoluce	78
Poslední bašta socialismu	81
Rozčarování	82
Přetrvávání	84
Česko-kubánské vztahy	86
Základní informace pro české turisty	89
Bibliografická poznámka	91
Encyklopedické heslo	94

Předkolumbovské kultury a první Evropané

Až do druhé poloviny 60. let 20. století byli kubánští archeologové přesvědčeni, že první obyvatelé se na ostrově, později pojmenovaném Kuba, objevili přibližně před 3 000 let. Velký rozmach karibské archeologie, ale také pokroky v historické klimatologii a s nimi související prohloubení poznatků o změnách výšky mořské hladiny v regionu však v posledních třiceti letech posunuly datum příchodu prvních lidí na Kubu asi o sedm až devět tisíc let. Většina odborníků tak dnes soudí, že čluny migrujících lovců připluly ke břehům ostrova už někdy v letech 10 000–8 000 před n. l.

Badatelé spojují tuto migraci zpravidla se změnami výšky hladiny moře. V období cca 13 000–8 000 před n. l. existovalo v karibském regionu a v jeho bezprostřední blízkosti několik obrovských ostrovů oddělených úzkými průlivy. Kuba, podstatně větší než dnes, byla od sousedních ostrovů či pevniny vzdálena jen dvě desítky kilometrů, a vodní plochu navíc přerušovaly menší ostrůvky. Této skutečnosti využily patrně tlupy paleolitických kočovníků čítající dvacet až pětadvacet členů. Přicházely ze severní pevniny přes velký ostrov na místě dnešních mělčin v okolí Baham a postoupily rychle až na severní břehy dnešní Kuby. První osadníci připluli zřejmě na primitivních vorech, případně na kánoích. Na pobřeží dnešní provincie Holguín lovíli tropické tuleně, v bažinatých ústích řek mořské savce podobné sviňuchám (zvané zde *manatí*), dále pak velké suchozemské hlodavce *hutíe* a také ptáky.

Tato první migrace zanechala na Kubě málo stop. Jen na několika místech, především v ústích a podél toků řek Mayarí a Levisa, byly nalezeny kamenné nástroje. Karibští archeologové, včetně kubánských, z nich dedukují, že jedna část této první populace pronikla někdy v letech 5 000–3 000 před n. l. do vnitrozemí ostrova až k pohoří Cristal, zbytek pak opustil Kubu a osídlil přinejmenším část pobřeží nedalekého Haiti. Vývoj kamenné industrie v podobě štípaných nástrojů směřoval od hrubších tvarů k jemnějším; značného mistrovství do-

sáhli tito lovci při výrobě dokonalých hrotů šípů a oštěpů. Kubánští archeologové spojují tuto proměnu s přechodem na lov drobnější zvěře, která postupně nahradila velká zvířata jako hlavní zdroj potravy. Nálezy z jeskyně Santa Rita pak dokazují, že si lovci začínají v období 3 000–2 500 před n. l. doplňovat jídelníček stále častěji sběrem mořských mlžů, jejichž lastur využívali k výrobě nástrojů. Do jaké míry byl tento přechod od lovu k rybolovu a sběru dán měnícími se přírodními podmínkami a jak zde působil kontakt s další migrační vlnou, je dosud předmětem diskuse.

Třebaže většina nálezů z první fáze zalidnění Kuby pochází z jeskyní, soudí archeologové, že nejstarší obyvatelé Kuby žili hlavně pod širým nebem a jako ochranu před nepříznivým počasím si budovali z proutí primitivní chatrče se stříškou a jedinou stěnou. Znali oheň a kromě nástrojů k lovu si vyráběli z jemně štípaného pazourku také nože, škrabky, škrabáky atd. Velké kamenné sekery nalezené na březích zátoky Nipe a úpatí pohoří Cristal sloužily podle archeologů především ke kácení stromů, používaných k výrobě vorů a kánoí.

Asi před 4 500 lety dospěla ke kubánským břehům další migrační vlna, tentokrát představovaná mezolitickými rybáři. Přicházeli z karibského pobřeží dnešní Venezuely, odkud však nemířili k severním ostrovům přímo, ale dorazili k nim oklikou přes území dnešní Kolumbie, Nicaraguy a Hondurasu. Na Kubě se usadili na Isla de Juventud, v regionu Zapata a na poloostrově Guanahacibes a postupně pronikali dál po pobřeží. Velká zvířata už byla zřejmě vyhubena paleolitickými lovci, drobné zvěře však žilo na bažinatých březích stále dost, hojně se vyskytovaly také ryby, mořské želvy a především mlži, kteří se stali hlavním zdrojem obživy těchto rybářů a sběračů. Archeologické nálezy prokázaly jejich dovednost při výrobě předmětů různého určení (nádob, dlát, kladiv nebo korálů) z velkých lastur a při stavbě dokonalých kánoí. Tito noví usedlíci jen zřídka opouštěli úzký pobřežní pás, kde žili jednak v jeskyních a pod převislými skalami, jednak v chýších kruhového či obdélníkového půdorysu. Jejich osady měly někdy podobu elipsy, jejíž delší osa měřila přes čtyřicet metrů. Ve své další migraci na východ dospěli přes pobřeží pozdější provincie Camagüey až k ústí řeky Cauto v dnešní provincii Oriente. V po-

lovině prvního tisíciletí n. l. však tato kultura z Kuby zmizela, její nositelé zřejmě zčásti odešli na Haiti, zčásti byli asimilováni novou migrací.

První zemědělci

Již v polovině prvního tisíciletí před n. l. se však na Kubě objevila zcela nová kulturní forma nazývaná kubánskými archeology protozemědělská. Její nositelé přicházeli ze západního pobřeží Floridy a od ústí řeky Mississippi a usazovali se na severním pobřeží Kuby mezi Havanou, Matanzasem a zátokou Santa Clara. Později expandovali dále na východ, kde tato kultura prošla dalším vývojem a vzdálila se od původních kořenů, což se projevilo jinými tvary kamenných nástrojů a odlišnostmi primitivní keramiky. Pozornost archeologů vzbudily zejména nálezy nádob s geometrickým figurálním dekorem se zbytky červeného barviva, neboť již prozrazují jistý stupeň vyspělosti civilizace. Příslušníci protozemědělské kultury lovíli ryby různými způsoby, mimo jiné do sítí, různých vrší a ok; sbírali také měkkýše, semena a kořínky a na malých políčkách pěstovali rostliny. Při rybolovu používali kánoí vypalovaných ze silných kmenů – jejich podobu známe díky nálezům kánoe nedaleko útesů Jorajuría v Matanzasu. Tato kulturní forma přežívala na některých místech severního pobřeží Kuby až do příchodu Španělů.

V prvních stoletích po začátku křesťanského letopočtu dorazili ze sousedního Haiti neolitické zemědělci, kteří přinesli na ostrov vyspělou keramiku. Ze svých prvních osad na východním pobřeží, zejména v Banes, pak šířili na Kubě umění pěstovat kukuřici, tabák a jedlé hlízy (*maniok*). Kubánští archeologové dělí neolitickou etapu do dvou fází. První trvá od poloviny prvního tisíciletí n. l. do jeho konce, druhá pak do příchodu Evropanů. Řada charakteristik obou etap je však velmi těžko odlišitelná. Nositelé neolitické zemědělské kultury patřili do jazykové skupiny *aruaka*, jejíž původní vlastí bylo ústí Orinoka v Jižní Americe. Jejich postup ze severní části subkontinentu na ostrovy Velkých Antil zmapovali archeologové prostřednictvím analýzy tvaru a dekoru typické keramiky. Po celém území ostrova, zejména v jeho východní a střední části,

existují desítky dobře prozkoumaných sídlišť. Kromě zbytků obydlí, nástrojů, náradí, ozdob, keramiky a zbraní zde bylo nalezeno velké množství kosterních pozůstatků. Antropologové tedy mohli rekonstruovat fyzickou podobu těchto zemědělců. Muži dosahovali průměrné výšky 158 cm, ženy o 10 cm méně, lebky odpovídaly mongoloidnímu typu a jejich tvar nesl stopy umělé deformace v útlém dětství, která se praktikovala ještě v době příchodu Španělů v první polovině 16. století.

Hlavní surovinou k výrobě nástrojů zůstal kámen. Nástroje – sekery, šídla atd. – měly dokonalý tvar, stejně jako ozdoby a drobné plastiky nábožensko-magického charakteru. Aruakové používali k výrobě těchto předmětů i dřeva a zvířecích kostí či zubů. Běžným typem obydlí byly dřevěné chýše kruhového půdorysu pokryté palmovými listy, čtyřúhelníkový půdorys byl mnohem řidší a v domech tohoto typu bydleli patrně především náčelníci. Velikost obydlí se lišila, velké stavby obývalo zřejmě několik spřízněných rodin, existovaly také stavby sloužící kultovním a ceremoniálním účelům. Zařízení domů bylo víc než prosté, kromě ohniště lze zmínit pouze závěsná lůžka (*hamaky*) z bavlny či jiných přírodních vláken. Ze dřeva vyráběli domorodci také kánoe, často značně veliké a poháněné pádly několika desítek veslařů. Mimo stěhování a válečné výpravy sloužily kánoe i při rybolovu. Třebaže tito indiáni nedospěli k objevu hrnčířského kruhu, dokázali vyrobit nádoby dokonalých tvarů. Vypalovali je v otevřených pecích a málokdy používali barev. Mísy, talíře a další nádoby různých tvarů, si tak zachovávaly barvu přírodní hlíny. Zdobily je řady vpichů, vlnovek či rovných čar.

Nejdůležitější hospodářskou aktivitu představovalo zemědělství. Pro likvidaci hustého porostu indiáni volili zpravidla kombinaci mýcení kamennými sekerami a vypalování. Na místa s tenkou vrstvou půdy na skalnatém podloží přinášeli úrodnou zeminu a vršili ji do potřebné výše. Hlavní plodiny představovaly i nadále *maniok* a kukuřice a také fazole. Pěstovali i tabák, především pro rituální kouření či vdechování tabákového prachu. Písemné prameny ani archeologické nálezy nenavštědčují tomu, že by byla na Kubě tímto etnikem pěstována bavlna. Neolitictí zemědělci ale získávali bavlněná vlákna z divoce rostoucích rostlin. Nepěstovali zřejmě ani ovoce; ananas